

nutí, aby představily diferencované chápání dynamiky, která je vlastní sourozenectví v pozdní dospělosti. Kniha nabízí cenné poznatky o složitosti sourozeneckého pouta v pozdějších fázích života spolu s dokládáním přímého citování daných rozhoovorů. Nejenže vyplňuje mezeru v literatuře, ale také rozšiřuje naše chápání společenských, ekonomických a demografických faktorů ovlivňujících sourozenecké vztahy. Vřele ji lze doporučit vědcům a čtenářům, kteří se zajímají o rodinnou dynamiku a stárnutí.

Zuzana Talašová
Fakulta sociálních studií,
Masarykova univerzita, Brno
446885@mail.muni.cz

Dan Ryšavý, David Fiedor (eds.): *Fakta a trendy v současné české společnosti: jak se neztratit v datech*

Praha, Nakladatelství Karolinum 2023, 251 s.

Název knihy *Fakta a trendy v současné české společnosti: jak se neztratit v datech* v mnoha ohledech vystihuje vše, co od ní v základu může čtenář očekávat. Název by snad ani nemohl být vhodnější. Editoři, Dan Ryšavý a David Fiedor, již v předmluvě upřesňují, s jakým úmyslem i inspirací tento projekt začínali. Cílem je vědomostní obohacení nejen studentů, ale všech, kdo usilují o lepší chápání mnoha jevů a aspektů v rámci české společnosti. Velkou a neskrývanou inspirací byla kniha Ivo Možného *Česká společnost* z roku 2002 (nakladatelství Portál). Editoři neváhají poukázat na rozdílnosti mezi touto knihou a jejich knihou, a to hlavně rozdílným počtem autorů, nebo „mnohohlasem“, jak sami tento prvek v předmluvě pojmenovávají. *Česká společnost* Ivo Možného je přes dvacet let stará, ale stále relevantní. Samozřejmě není možné, aby předpokládala vývoj událostí posledních let. Kontinuita a komparace patří

k benefitům, proč si obě knihy přečíst. Recenzovaná kniha byla vydána v roce 2023, tedy v době „po konci“ pandemie a „po vypuknutí“ ruské agrese na Ukrajině. Obě události výrazně změnily mnoho statistických údajů a předpokladů o jejich vývoji a editoři i autoři na tento fakt sami upozorňují. Většina údajů v knize je časově situována do doby před 24. únorem 2022, což přímo nabádá čtenáře přemýšlet nad změnami, které zažil v posledních měsících, a zároveň otevírá prostor pro případný další projekt.

Výše zmíněný mnohohlas je možné považovat za klad i zápor. Jeden autor prezentuje jeden úhel pohledu a ten více či méně drží napříč svou knihou. Kolektiv autorů, pod vedením dvou editorů, něčeho takového přirozeně není schopený. Informace a data jsou ukotveny ve svých kapitolách a málokdy záměrně přesahují mezi sebou. V případě analýzy dat je dalším problémem možnost volit odlišné postupy či výpočty. Pokud si chce čtenář zachovat pomyslnou křivku určitého vývoje v hlavě, musí mu k tomu být prezentována data konzistentním způsobem. Na tento fakt je však upozorněno. Interpretace dat může zásadně ovlivňovat celé společnosti, a to jak jejich pohled na všední den, tak jejich světový názor. Podobná myšlenka je zmíněna v předmluvě a otevírá prostor pro úvahu nad silou a množstvím dezinformací. Nutno podotknout, že editoři sice otázku dezinformací primárně vztahují k období pandemie, pozorného čtenáře to však přímo nutí přemýšlet nad dezinformacemi, které doslova mění mentální mapy nejen Čechů. Pokud tedy autoři chtěli prezentovat data tak, aby čtenář nabyt základní potřebné vědomosti k vlastní úvaze, zásadně uspěli. V době přetlaku informací a dezinformací není snad nic podstatnějšího, než připomenout, že se nesmí vše přijímat jako fakt, ale musí se nad data a jejich interpretaci přemýšlet.

Kniha je rozdělena do deseti kapitol, každá o ne více než 30 stranách. Jazyk byl

zvolen tak, aby si knihu mohlo přečíst co možná nejvíce lidí. Informace jsou relevantní a ve snadno přijatelném množství, v mnoha případech doprovázeny grafy či mapami, což ještě více ulehčuje získat přehled a představu o tematice dané kapitoly. Pokud se čtenář rozhodne propojovat informace mezi různými po sobě nejedoucími kapitolami, zjistí, že autoři a editoři mnoho informací prezentovali tak, aby přesně toto bylo možné. Podstatné je také zmínit časovou osu a rozložení informací. Ačkoliv je kniha zaměřena primárně na nedávnou minulost, autoři při výkladu a vysvětlování informací příležitostně „sáhnou“ do let devadesátých a vzácně i do období ČSR/ČSSR. Tento fakt může na první pohled vytvářet pocit nesourodosti textu. Opak je pravdou. Některé aktuální jevy mají své příčiny zakořeněné hluboko v minulosti, např. předsudky, důvěra k politikům, problematika bydlení a životního prostředí.

Na základě poměrně velkého množství autorů (celkem 18) je nutné na každou kapitolu nahlížet alespoň trochu odlišně, a tak bude každá kapitola představena samostatně. Každý text bude primárně shrnovat obsahy příslušných kapitol a případné kritiky či vyzdvihnutí budou vždy uvedeny tak, aby bylo jasné, že se nejedná o myšlenku autorů, ale o část recenze. Je naprosto nezbytné podotknout, že za každou kapitolou by mohla přibýt jedna další o efektech a dopadech pandemie.

První kapitola („Rodina“) seznamuje se základními fakty týkajícími se obyvatelstva. Tedy kolik je sňatků a rozvodů, kolik je porodů a potratů a jak se tyto fenomény ovlivňují navzájem. Čtenář tedy nezjistí pouze fakt, že česká populace stárne, ale také kolik procent dětí se narodí manželským párům oproti dětem narozeným v nesezdaných či rozvedených párech. Záměrně je zde zmíněn tento konkrétní příklad, protože počty narozených dětí silně ovlivňují aspekty následných kapitol, což je skvělým příkladem výše zmíněného dobrovolného

propojování informací. Počty dětí silně ovlivňují připravenost školství, nároky na bydlení, rekreační možnosti atd. Editoři tak vybrali první kapitolu ideálně, protože čtenář má tyto informace čerstvě na paměti.

Druhá kapitola („Zdraví, rizikové chování a příčiny úmrtí“) ukazuje zásadní změny ve vývoji lidského života a co můžeme očekávat pro další generace. Snižující se kojenecká úmrtnost, lepší zdravotní péče a potenciálně delší život. Je nesmírně důležité zmínit dopad pandemie, která statisticky silně ovlivnila střední délku života. Tyto informace samy o sobě vypovídají mnohé, ale je mnohem zajímavější je vnímat v kontextu jiných kapitol a podkapitol.

Třetí kapitola („Školství a vzdělání“) seznámí se základními fakty a trendy týkajícími se vzdělání v české společnosti. Realita odpovídá trendům západního světa, tedy počet občanů se základním (i neukončeným) vzděláním klesá a naopak počty občanů s terciárním vzděláním rostou. Dlouhodobý nedostatek malých žáků zapříčinil proces slučování škol, které sice byly vnitřně více diferenciované, ale v současnosti skoro nejsou v některých krajích schopné pojmut aktuální nápor uchazečů. Problematikou také zůstává věková a genderová nevyváženost. Důležitým dovětkem v rámci celé kapitoly je otázka financování školství.

Čtvrtou kapitolu („Práce“) uvozuje zajímavá myšlenka. V době pandemie a po ní lidé znali více vyláčených než nezaměstnaných (s. 78). Toto je jen drobná ukázka paradoxů, které česká společnost nabízí. V České republice relativně dlouhodobě platí, že v rámci pracovního trhu nabídka převyšuje poptávku. Autoři zdůrazňují, že existující nezaměstnanost stále z České republiky činí premianta v rámci Evropské unie. Na druhou stranu si však nikterak dobře nevedeme ve snaze vyrovnat mzdovou nerovnost mezi pohlavími (gender pay gap). Autoři upozorňují na fakt, že Česká republika patří k pěti státům EU s největ-

ším rozdílem v platech mužů a žen. I v této kapitole pandemie zanechala svou stopu, která bude ovlivňovat statistiky na roky dopředu. Obsah kapitoly v mnoha ohledech může sloužit jako pomyslné pojítko pro ostatní, protože je nezpochybnitelným faktem, že obsah peněženky člověku otevírá určité možnosti. Schopnost vydat měsíčně větší obnos peněz může ovlivnit faktory prakticky všech ostatních kapitol – schopnost zabezpečit rodinu, výdaje na sport/jídlo/zdravý životní styl, zajistit vzdělání v rámci soukromé školky/školy/vysoké školy a mnoho dalších faktorů.

Pátá kapitola („Bydlení“) se zabývá naprosto kritickým tématem, které nabylo své důležitosti tak, že u některých lidí ovlivňuje politické smýšlení, a dokonce změnilo trendy v chování mladých lidí (pozdní ročníky generace Y/mileniálové). Vlastnit nemovitost se pro mnoho lidí stává nedosažitelným snem. Na základě rostoucích cen bývá reálnější mluvit o nájmu, někdy dokonce spolubydlení. Autoři pro představu uvádějí příklad, že nájemné v Praze bylo před pandemií srovnatelné s nájemným v Miláně, Marseille či Rotterdamu (s. 107). Rovněž je zmíněna otázka bezdomovectví a provozování azylových domů.

Šestá kapitola („Životní prostředí“) patří k těm, které výsledky šetření často prezentují v kontrastu nejen s devadesátými lety, ale i předlistopadovým obdobím. Čtenář se seznámí se základními fakty ohledně stavu životního prostředí v České republice. Rovněž jsou uvedeny informace o českých postojích ke změnám, které mají za cíl zpomalit poškozování životního prostředí. Není vynechána ani zmínka o poměrně specifickém českém názoru na fenomén „globálního oteplování“. Kapitola se skládá z poměrně odlišných podkapitol (voda a sucho, ovzduší, půda, krajina, lesnictví a biodiverzita), vždy však jde o velmi jasný popis aktuálního stavu životního prostředí (případně v kontrastu s minulostí).

Sedmá kapitola („Občanská participace“) se zabývá nejen vztahem Čechů k po-

litice. Autoři otevřeně poukazují na problém postsocialistických zemí, kde po rozpadu „východního bloku“ participace prakticky explodovala a následně utichla. Dále však zdůrazňují, že je možné s opatrností předpokládat určitý nárůst zájmu mladších lidí o participaci právě v těchto státech. Občanská participace může souviset i s vůlí připojit se k určité organizaci (např. sportovní či kulturní), což je v kapitole důsledně rozebráno. Politické klima úzce souvisí s názorem na demokracii a vládnutí, což je ukázáno na příkladu, že přibližně jen 50 % Čechů považuje demokracii za nejlepší způsob vládnutí a že vlády zřídka kdy získávají zásadní podporu populace. Kapitola rovněž rozebírá rozdíly ve volební účasti a podpoře politických stran. Závěr je věnován ženám ve veřejném životě.

Osmá kapitola („Média, volný čas a způsob života“) patří k těm, u kterých je nemožné nezmínit vliv pandemie, protože „lockdown“ znemožnil fungování mnohých volnočasových aktivit a naopak podpořil využití internetu. Autoři také poukazují na vztah Čechů k internetu a sociálním sítím, ale i např. k internetovému bankovníctví. Média však nejsou tvořena pouze internetem, a tak je popsán i vývoj postavení tištěných médií. Další kategorie této kapitoly tvoří návštěvnost kin, divadel, koncertů, muzeí, galerií, výstav, hradů, zámků, zoologických a botanických zahrad a planetárií. Následujícím podtématem je mobilita a cestovní ruch. Tato část seznamuje s faktem, že Češi jsou stále hodně navázáni na různé staré automobily se spalovacím motorem (roste počet ojetých i nových modelů) a že se dálniční síť v České republice od roku 1995 výrazně rozrostla. Na konci kapitoly je zmíněno, že od roku 1995 snížily domácnosti výdaje na rekreaci.

Předposlední, devátá kapitola („Kriminalita a soudnictví“) je ze všech nejkratší a její informace jdou i velmi rychle shrnout. Opatření spojená s lockdownem znemožnila pohyb osob, což logicky snížilo

počet případů, které by musela řešit policie. Univerzálně pozitivní zprávou zůstává, že bez ohledu na pandemická opatření se dlouhodobě snižuje počet řešených případů a zvyšuje se počet těch vyřešených. Autoři však poukazují na fakt, který teoreticky zvýhodňuje pozitivní výsledky, a to navýšením minimální škody pro kvalifikaci jako trestný čin z 5000 Kč na 10 000 Kč v roce 2020. Druhou část tvoří soudnictví, hlavně vývoj počtu pravomocných rozhodnutí. Poslední část kapitoly tvoří věznice, jejichž populaci dlouhodobě dominují muži průměrného věku 39,4 roku (s. 211). Zajímavou informací je překročení kapacit věznic a v neposlední řadě také fakt, že normová ubytovací plocha na jednoho vězně je v České republice nedostačující (s. 210).

Závěrečná, desátá kapitola („Zahraniční (i)migrace: vybrané ukazatele a charakteristiky“) v mnohém reflektuje a zároveň doplňuje prvních pět kapitol. Legální imigranti, kteří chtějí v České republice zůstat, zakládají rodiny, začleňují své děti do českého školství, pracují, přispívají do českého zdravotnictví a čerpají z něj, potřebují mít kde bydlet atd. Této kapitole by každý čtenář měl věnovat zvláštní pozornost, protože tomu není ani tak dávno, kdy nemálo lidí uvěřilo dezinformacím o vlnách uprchlíků, kteří míří k „nám“. Možná i právě proto autoři důsledně prezentovali počty cizinců z konkrétních zemí. Je však důležité podotknout, že zásadní změny „v číslech“ budou souviset s ruskou agresí. Dalším tématem, které silně ovlivňuje dezinformační scénu, je nelegální migrace. Toto téma autoři logicky nemohli dokonale zpracovat, protože nezachycené případy nelze počítat. Kapitola také vysvětluje české postoje vůči cizincům. Češi od imigrantů očekávají, že se zařadí do společnosti, nechtějí však kulturní obohacení. Kapitulu pak uzavírá problematika integrace cizinců.

V doslovu editoři přímo zmiňují, že je čistě na čtenáři, jak s knihou naloží, jestli s její pomocí začne psát seminární práci na úzce zaměřené téma nebo esej na téma vý-

razně širší (s. 239). *Fakta a trendy v současné české společnosti* takovému člověku mohou opravdu zásadně pomoci. Poslední věta doslovu je příhodným přáním, aby se kniha stala pomocnou rukou a inspirací k přemýšlení dvacetiletým (s. 241), což se jednoznačně povedlo. *Fakta a trendy v současné české společnosti* mají rozhodně větší potenciál než být pouze jakýmsi pomocníkem pro studenty. Jak bylo zmíněno v úvodu, kniha vyšla v nesmírně zajímavou a zároveň nepříznivou dobu – pandemii, ruská agrese proti Ukrajině a dezinformace. Až jednoho dne vyjde podobný titul, pravděpodobně bude začínat zmínkou o knize *Fakta a trendy v současné české společnosti* stejně, jako editoři a autoři vzpomínají na Ivo Možného.

Filip Byrtus
Metropolitní univerzita Praha
byrtf7ax@student.mup.cz

Anthony Elliott: *Algorithmic Intimacy. The Digital Revolution in Personal Relationships*
Cambridge, Polity 2023, 204 s.

Rozšiřování AI výrazně ovlivňuje ekonomiku, proměňuje instituce a mění fungování organizací. Elliott ve své knize *Algorithmic Intimacy: The Digital Revolution in Personal Relationships* ale píše o něčem, doslova, mnohem intimnějším. Píše o tom, že AI ovlivňují i naše intimní životy, protože přeměňují kontury toho, co vztahy, láska, sexualita a intimita znamenají v moderních společnostech.

Anthony Elliot kromě toho, že je profesorem sociologie a výkonným ředitelem Hawke EU Jean Monnet Centre of Excellence and Network na Univerzitě Jižní Austrálie, je také zkušený autor. Napsal desítky knih, ve kterých se věnuje současným sociálním teoriím, identitě a intimitě. V posledních letech se začal zaměřovat na digitální revoluci a umělou inteligenci. Tomu